

Birisine kusurunu söylerken, ölçümüz ne olmalıdır? Ölçü Allah rızası değil, nefsanî olduğu zaman neler yapılmalı? Risalelerde bu konuyla ilgili bir bahis var mı?

"S - Tenkidi nasıl görüyorsun? Hususan umur-u diniyede..."

"C - Tenkidin sâiki, ya nefretin teşeffisidir veya şefkatin tatminidir. (Dostun veya düşmanın ayıbını görmek gibi.)"

"Sıhhat ve fesada muhtemel bir şeyde kabule temayül ve tercih şefkatten; redde temayül ve tercih -vesvese olmazsa- nefretten geldiğine ayardır."

وَعَيْنُ الرَّصَا عَنْ كُلِّ عَيْبٍ كَلِيلَةٌ - وَلَكِنَّ عَيْنَ السُّخْطِ تُبْدِي الْمَسَاوِيَا

"Sâik-i tenkit, aşk-ı hak ve arzu-yu tenzih-i hakikat olmalı. Selef-i Salihînin tenkitleri gibi..." (1)

Üstad Hazretleri burada tenkit ve eleştirinin nasıl olması gerektiğine işaret ediyor.

Tenkidin saiki, yani tetikleyici unsuru; ya nefretin intikam alma arzusudur. Yani tenkidi, sevmediği ve düşman olduğu kişiyi yıkmak ve devirmek için yapıyor. Zira düşmanın ayıbı ya intikam için ya da düşmanı alt etmek için araştırılır. Ya da şefkatinden ve acımasından, dostunu bir yanlıştan ve yıkımdan kurtarmak için ikaz mahiyetinde bir eleştiridir. Dostun ayıbı ise, kapayıp, onu o halden kurtarmak için tenkit edilir.

Sıhhat ve fesat ortasında olan bir şeyi sıhhate götürmek ya da sıhhate götürecek bir tenkit sistemini kabul etmek şefkat ve iyi niyetten gelir. Aynı derecede fesada yakın olan bir şeyi, bozuk ve yanlış bir tenkit sistemi ile fesada yorumlamak ya da onu fesada kalb etmek, bozuk ve nefretle beslenen bir ruh halinin ürünüdür.

Mesela; bir insanda bir hal olsa, bu hal yanlış ile doğru ortasında, yani doğru da olabilir, yanlış da olabilir bir mahiyette olsa, iyi niyetli ve şefkatli birisi bu hali iyi niyetli bir tenkit ile iyiye yorsa, o hal iyiye dönüşür. Kötülüğü ve nefreti hayat felsefesi yapmış bozuk zihniyetli bir adam, iyiliğe dönüşmesi muhtemel olan o hali kötü niyeti ve tenkidi ile bozuk bir hale dönüştürür.

Tenkitin asıl gayesi ve sevk edici unsuru; *hakka olan aşk ya da hakikatin batıl*

ve hurafelerden arınmasını ve temizlenmesini arzu etmek olması gerekir. İslam alim ve evliyalarının tenkidi gibi... Mesela hadis alimlerinin, hadisin metin ve senedini tenkit etmesi bu ölçüye güzel bir örnektir.

Tenkidin tetikleyici unsuru ve gayesi, sırf üstün gelmek ya da karşı tarafı yerin dibine batırmak amaçlı olması, İslam'ın kabul ettiği bir tenkit tarzı değildir.

Tenkite veya bir kusuru düzeltmede niyet gibi, usulün de önemi büyüktür. Hatta bazen niyet karışık olsa da mutedil bir usul ile o hata düzeltilebilir. Yoksa falanca adamı sevmiyorum, ancak nefis için içine karışır gibi bahaneler ile o kimseyi hata ve kusur içinde bırakmak yanlış olur. O kimseyi mutedil bir üslup ile ikaz etmek de pekala mümkündür. Yani niyetimizdeki menfi eğilimleri hissettirmeden, o kardeşimize yardımcı olmalıyız.

(1) bk. [Tulûât, Müstehak Bir Ceza](#)